

IVE PRĆIĆ

SUBOTICA I BUNJEVCI

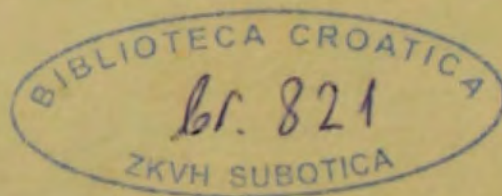
— DA SE ZNA I NE ZABORAVI —

SUBOTICA 1936
IZDALA MATICA SUBOTIČKA. KNJIGA 4.

BUNJEVAČKIM SALAŠIMA

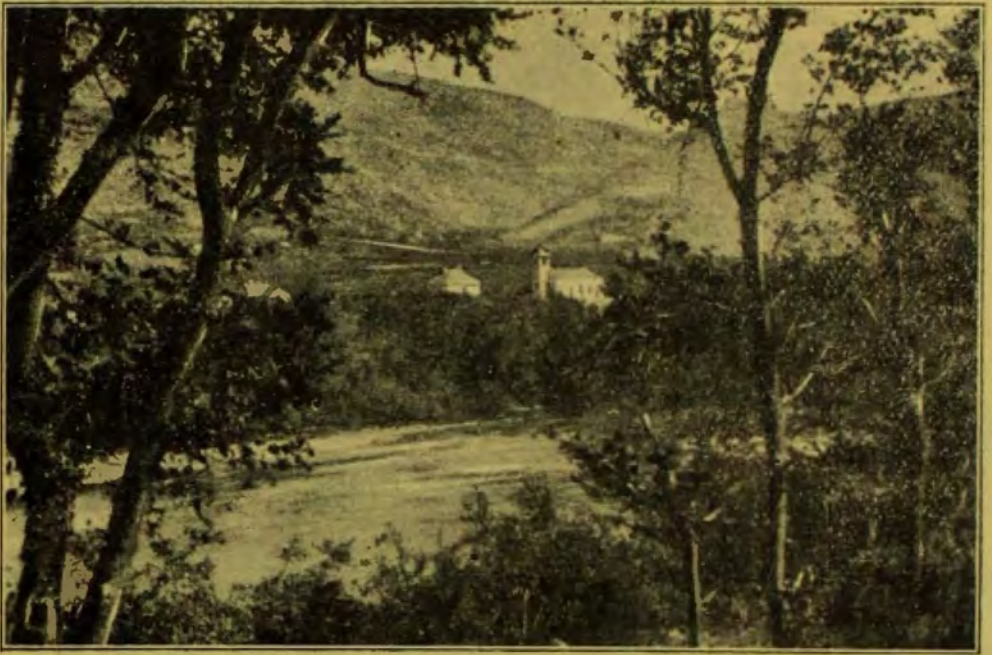
koji su nas sačuvali od propasti
u najtežim danima
našeg narodnog opstanka
a ubuduće treba da budu
naša najjača narodna kula,
posvećuje

PISAC

BUNJEVAČKI SALAŠ SAGRAĐEN PRIJE 100 GODINA.

RIJEKA BUNA IZ ČIJE JE OKOLICE DOŠAO
JEDAN DIO BUNJEVACA.

Cijenjeni čitatelju!

Sastavljajući ovu knjižicu nije mi bila namjera, da opišem naše stoljetne borbe i patnje, već da istaknem samo i od zaborava sačuvam velike zasluge naših djedova i otaca, kao i njihovih sinova za osnutak, razvitak i opstanak naše Subotice „bile“.

Povijesna je činjenica: da nije Bunjevaca, nikad ni Subotice ne bi bilo! Pa ipak, kao u prošlosti, na žalost i u sadašnjosti, rado se zaboravljaju i iskrivljuju i najjasnije stranice povijesti, pa i najbjelodanije naše zasluge.

Najveći i najzaslužniji sin bunjevačke nane, pokojni biskup Ivan Antunović rekao je u „Predgovoru“ svoje „Razprave“: „Ako hoćete dakle da utamanite koji narod, zabašurite, sakrijte mu prošlost, pa ste kinezke bedeme stavili pred njegovu budućnost“.

Da se ovo ne dogodi, napisao sam ovu knjižicu.

Subotica, o proslavi 250-godišnjice bunjevačke Subotice, 1936 god.

Ive Prčić.

PRVI DIO

PORIJEKLO

Što smo i odakle smo došli u ove krajeve i u našu Suboticu „bilu“? Ovo je najzagonetnije pitanje u povijesti našega plemena.

U ono burno vrijeme nije svaka šušica bila pozvana da piše povijest naroda. Narodni su prvaci sabljom u ruci morali prokrčiti put rodu svome, — ta pero bi se i onako slomilo u junačkoj njihovoj desnici. — Tako nam pisana svjedočanstva nijesu ostala.

Ali to nas ništa ne smeta. Glavno je, da smo tu i tu ćemo ostati. Subotica je naša, naša mora biti i naša mora ostati.

Naši ponajbolji naučenjaci i rodoljubi mnogo su se bavili ovim pitanjem i došli su do zaključka: da Bunjevaca, u ovim krajevima ima i starosjedilaca i kasnijih doseljenika, i da smo jedan te isti narod i po krvi, i po vjeri i po jeziku.

Od pamtivijeka smo katolici. To nam ni najveći neprijatelji ne mogu zatajati. Najstarija pismena, o Bunjevcima, spominju nas uvijek i svagdje kao katolike. U najtežoj borbi za goli život jedine vođe i tješitelji su nam sinovi sv. Franje. Oni su sigurno bili katolici. Dakle smo i mi katolici, jer inače ne bi ih za vođe odabrali. Ta i Srbe grčke istočne vjere doveo je njihov pečki patrijarh Arsenije Čarnojević u ove krajeve.

Bili starosjedioci u ovim krajevima ili kasniji doseljenici, svakako smo katolici. Pa kao Slaveni katolici šta drugo možemo biti nego Hrvati! Ali nam je i to bilo sprečavano, da se nazovemo svojim pravim narodnim imenom, jer ime — Bunjevac — samo je sporedno topografsko ime, kao: Bosanac, Slavonac, Dalmatinac, Primorac, Zagorac itd.

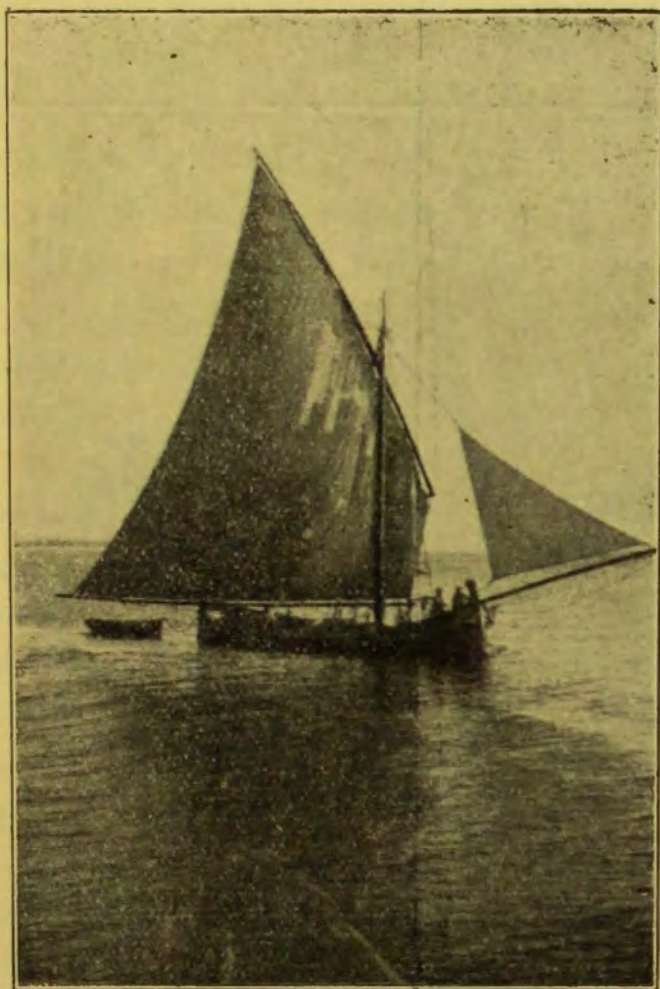
Bunjevci, katolici i Hrvati, to smo bili od starine, to smo i sad, a to ćemo biti i ubuduće. Ponosom gledajmo na prošlost a samopouzdanjem u budućnost, jer znamo da nas ima — još Hrvata.

DOLAZAK

Jedni vele da smo ovdje odvajkada, još prije Avara, Huna i Mađara; a drugi opet tvrde, da smo kasnije došli u ove krajeve.

Jedni kažu, da smo sa rijeke Bune iz Hercegovine a drugi da smo iz Dalmacije. Bilo kako mu drago, glavno je da smo tu, pa došli ovamo sa sjevera ili sa juga. U Subotici smo! Tu smo bili, ovamo smo došli i ovdje ostajemo! Nijesmo došli bućurom na leđima, nego sabljom u ruci, — „ta svaka je sveta gruda njena bunjevačkom krvlju natopljena“.

Prigodom opće seobe narodâ i mi Hrvati potražismo sebi prikladniju domovinu. Sa visokih, sniježnih Karpata, krenusmo natopliji jug. U toj gužvi i metežu jedan dio nas je zaostao u ovim krajevima, a drugi su otišli još južnije, bliže k moru.

JADRANSKO MORE U ČIJOJ SE BLIZINI
NASTANIO GLAVNI DIO HRVATSKOGA NARODA.

PRESVETO TROJSTVO NAJSTARIJI SPOMENIK U
SUBOTICI PODIGNUT 1815 GOD. TROŠKOM
BUNJEVCA MATIŠE PL. VOJNIĆ.

Velika je udaljenost odavde pa do Jadranskoga mora, u blizini kojega se nastanio glavni dio hrvatskoga naroda. Ali su rodbinske i duševne veze bile tako čvrste, da ih ni ta velika udaljenost nije mogla raskinuti. I zato kad je koji od nas bio u nevolji, samo je poručio svome bratu i ovaj mu je došao u pomoć. Tako nam je od potrebe do potrebe dolazilo pojačanje.

Nemoguće je i zamisliti, da bi turski uskoci mogli u jedan mah naseliti tolika silna sela i varoši, kao: Aljmaš, Andžabeg, Bač, Baja, Bajmak, Baškut, Berreg, Bikić, Boršot, Budim, Čavolj, Čonoplja, Dušnok, Futog, Gara, Jerčin, Kaćmar, Monoštor, Muhač, Ostrogon, Pečuj, Segedin, Sombor, Subotica, Tukulje i još mnoga druga naselja, u kojima je prije 4—500 godina živio isključivo hrvatski narod.

Biskup Ivan Antunović, koji je uložio najviše i truda i troška, da rasvijetli dolazak Bunjevaca u ove krajeve, tvrdi: „Stara pismena svidoče, da su naši pređi već i prije mohačke bitke (1526) na (uz) Dunaj i Tisu sve do Ostrogona razprostirali se . . .“ (Iv. Antunović: Razprava.)

Već 1561 godine Stjepan Prčić (Pertich) iz Subotice, dobije plemstvo od kralja Ferdinanda I. Njegovi potomci Josip i Ivan Prčić tražili su i dobili od županije potvrdu plemstva 1761 god. Ovo je najstarije bunjevačko plemstvo. Plemićka je povelja u arhivu bačke županije u Somboru. (Bács-Bodrogh vármegyeyi Történelmi Társulat évkönyve VII. évfolyam.)

KATOLICI — STAROSJEDIOCI

Bunjevaca je bilo u ovim krajevima i za vrijeme turske vladavine, pa i prije Turaka. O tome imamo više dokaza.

Najstarije nam je svjedočanstvo pismo svećenika Šimuna Matkovića iz 1622 godine upravljeno „Kongregaciji za širenje vjere“ (Propaganda fidei) u Rimu. („Subotička Danica“ za 1894 god) U tom pismu pop Šimun moli Svetog Oca, da mu dodijeli župu zvanu „Bunjevci“ u kalačko-bačkoj nadbiskupiji. Najbolji naš povjesničar svjetskoga glasa o. Eusebije Fermendžin kaže: „Pod imenom „župa Bunjevci“ ne misli se samo jedno mjesto, nego uopće duhovna pastva nad Bunjencima u kalačko-bačkoj nadbiskupiji“. O. Fermendžin je o tom opširno pisao u „Starinama“ svezak XVII što ih izdaje Jugoslavenska akademija u Zagrebu.

Iz 1649 godine imamo zabilježeno, da je fra. Marin Ibrisić biskup biogradski dijelio svetu potvrdu vjernicima Dalmatima u Budimu, Segedinu, Jankovcu, Milkutu, Bajmaku, Somboru, Santovu, Beregu, Kolutu, Gari, Donjem Monoštoru, Baču itd. („Subotička Danica“ za 1894 god.)

Osim već navedenih pismena ima još zabilježeno u ljetopisu subotičkog franjevačkog samostana, da je u Subotici od 1693 godine djelovao o. Jerko Grganović svećenik-franjevac, rođen na Ludošu (kod Subotice) i zato je prozvan ludoški. To je još jedan dokaz više, da je i prije 1686 godine bilo Bunjevaca u Subotici i okolici.

Neosnovano je i skroz neistinito ono naklapanje, da je nas Bunjevce Austrija pokatoličila poslije izгона Turaka iz ovih krajeva. Jasno je kao sunce, da smo mi već bili katolici i za vrijeme turske vladavine, pa i prije Turaka, da smo katolici još od svoga pokrštenja.

POJAČANJE

Dvanaestog rujna, 1683 godine junačka vojska Jana Sobjeskoga, od 20.000 samih konjanika ponajboljih vitezova Poljaka, skršila je pod Bečom ogromnu i strahovitu tursku vojsku, koja je pošla, da osvoji Zapad i da ga pohara.

Glas o toj pobjedi pobudio je u srcima kršćanske raje slatku nadu, da će se sada moći osloboditi ispod turske vlasti. Hrvati se dignu istodobno u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, te počnu tjerati Turke. Pomače se i mukotrpnja raja u Bosni. Ujaci-franjevci traže vezu sa svojtom i rodbinom u plodnijim krajevima. I uspjelo im je. Hajduka su bile pune gore. Narodu je do krvi dodijao zulum. Iz karaula i gradova odveden je srž turske vojske na Beč. Međutim stigne i poruka od svojih iz Bačke: Dođite, pomozite, da zajedničkim silama istjeramo nekrsta, a sebi osiguramo bolju budućnost.

Godine 1686 skupi se 5000 duša, 1500 muževa pod oružjem, hajduka, i probiju se kroz oslabljene turske straže. Dolaze u dobar čas, da pomognu is-

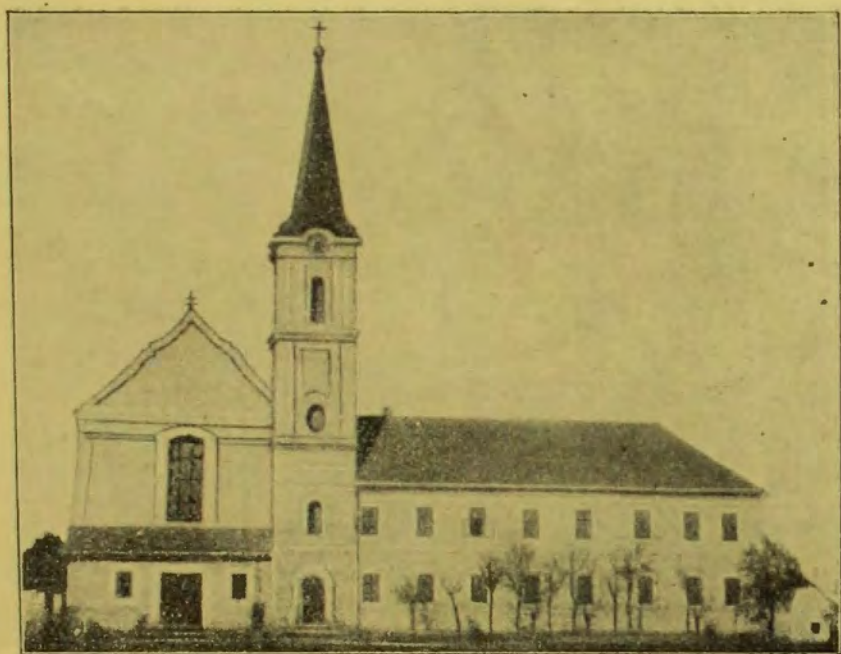
tjerati Turke iz ovih krajeva, osloboditi braću i sebi osigurati slobodno ognjište.

Ovo nam je bilo najveće pojačanje u stoljetnoj borbi sa Turčinom, a 250-godišnjicu toga slavimo eto ove godine.

BILJEŠKE FRANJEVACA

Neki su podaci o Bunjevcima-Dalmatima u rukopisu povijesti franjevačke provincije „Presvetoga Spasitelja“ (Salvatorijanske), a čuva se u Gyöngyös-u. U njemu su zapisane ove bilješke: „Godine 1657. šalju se neki Dalmatinci u Szechen na škole. U Segedinu naređuje se svećenik za Mađare i Dalmatince. Godine 1660 šalju se u Szechen na nauke klerici, većinom Dalmatinci. Godine 1668 šalje se u Segedin svećenik, koji će propovijedati Mađarima i Dalmatincima“. (Iv. Antunović: Razprava)

U spomenutom već rukopisu provincije salvatorijanske, stoji o Bunjevcima, osobito subotičkim, zapisano ovo: „Stanovnici (Subotice) takozvani Bunjevci, vođeni po 18 otaca reda sv. Franje, većim su dijelom nadošli iz Bosne, a manjim iz Dalmacije. Jedni se nastaniše u Subotici, na mjestu današnjega samostana, gdje je bila tvrđavica kao rimski castellum, a drugi se preseliše u Segedin. U njihovoj pratnji došavši franjevci povratiše se naskoro u Bosnu do jedinog fra Anđela Šarčevića. Ali jer poglavica salvatorijski nije trpio, da se u Subotici nastane fra-

STARA FRANJEVAČKA CRKVA BIVŠA TVRĐAVA
PREINAČENA ZA CRKVU 1732—36 GOD.

FRANJEVAČKA CRKVA OBNOVLJENA 1910 GOD.

njevci države bosansko-argentinske, to se još iste 1686 godine u Bosnu morao vratiti i fra Anđeo Šarčević, čim su neki salvatorijanci naučili bunjevački jezik.“ (Iv. Antunović: Razprava.)

Dok su Bunjevci bili pod Turčinom, duhovnu pastvu su vršili franjevci iz Bosne i Hercegovine, koje su zemlje bile također pod turskom vlašću, pa su tako „ujaci“ lakše mogli doći u ove krajeve, jer nije bilo državne granice. Kad su Turci izagnani iz ovih krajeva, Bosna i nadalje ostaje pod njihovom vlašću, stvaraju se državne granice i time je otežana i onako teška duhovna pastva među Bunjevcima. Zato preuzimaju pastorizaciju franjevci druge, ne hrvatske redodržave, i moraju da uče bunjevački jezik, jer su bunjevački sinovi išli za svećenike u bosansku redodržavu, koja je promjenom državnih granica izgubila jurisdikciju nad ovim krajevima.

PREUZIMANJE VLASTI

U Ugarskoj su vladali Turci ravno 145 godina, od 1541 pa do 1686 godine. U to doba bila je i Subotica pod turskom vlašću. Za to vrijeme Bunjevci se zavukli u svoje zemunice i ritove po okolnim pustarama: Bajmaku, Kumbaji, Tavankutu, Đurđinu, Ludošu itd., pa čekali bolje dane i pomoć od braće. Dne 2 rujna 1686 puče glas da je Budim ponovo dospio u kršćanske ruke. Na taj glas trgne se i Subotica. Narodni prvak, junački kapetan Luka Sučić

digne narod na oružje te sa braćom, koja su stigla u pomoć baš u dobar čas, osvoji Suboticu mjeseca listopada 1686 godine od turskih janjičara i poturica, koje su Turci ostavili da ugnjetavaju bijednu kršćansku raju.

Nakon pada Budima Turci su brzo gubili grad za gradom tako, da je već godine 1687 kršćanska vojska progoneći Turke došla u bačko Potisje i tu se utaborila. Čuvši Bunjevci da je u taboru sam glavni vojskovođa carske vojske, bavarski izborni knez Maksimilijan Emanuel, odaslaše poslanstvo knezu, da uredi neke stvari, koje su njima osobito bile na srcu.

Dne 9 srpnja 1687 god. stigoše bunjevački izaslanici Dujam Marković i Jure Vidaković pred kneza Maksimilijana, pa mu otprilike staviše ovu ponudu: — Svijetli kneže! Mi smo došli u ime Bunjevaca, da stavimo naše mišice i naše mačeve u službu carske vojske i kršćanske ideje, ali za cijenu naše krvi tražimo da nam se preda vlast nad ova tri grada: Subotica, Baja i Segedin. Zemlja neka nam se preda za obrađivanje i prehranu i nadamo se, da ćemo sada biti dovoljno jaki, da obranimo svoja ognjišta, jer smo dobili pojačanje od braće iz Turske, i to 5000 duša, među njima 1500 oružanih za boj spremnih ljudi, za koje isto molimo slobodu nastanjenja u ovim krajevima. Za uzvrat svega toga obećajemo, da ćemo se boriti u svako doba protiv Turaka pod zapovjedništvom jednog carskog generala. (Registratura broj 43 1687 g. u carskom vojnom arhivu u Beču.)

Knez Maksimilijan rado prihvati ponudu Bunjevaca, te ju preporukom pošalje Vojnom vijeću u Beč, koje istu prihvati i potvrdi. (Registratura broj 11 i 22 1687 g. u carskom vojnom arhivu u Beču.)

Bunjevci su još 1686 godine mjeseca listopada osvojili Suboticu od Turaka i u njoj zavladaali, ali su sada, preko svojih izaslanika zatražili i dobili potvrdu toga stanja i od zakonite nadležne vlade.

STARA GRADSKA KUĆA GRAĐENA OD 1825—27
PORUŠENA 1908 GOD.

NOVA GRADSKA KUĆA GRAĐENA OD 1908—10 GOD.

DRUGI DIO

UTEMELJITELJI

Mnogo se pisalo i raspravljalo, pa još i u zadnje vrijeme: Tko je položio temelje današnjoj Subotici? Nema sumnje niti je dvojbeno, da smo mi Bunjevci-Hrvati udarili temelje naše Subotice „bile“. Temelje smo zalili umjesto cementom krvlju svojom i učvrstili umjesto željeza i betona ustrajnim radom i znojem svojim. Ipak ima ljudi, koji se vole kititi tuđim perjem.

Kada su naši stari došli u ove krajeve, nije onda tu bilo ni Mađara, ni Švaba, pa još ni Srba, nego je sve bilo pustoš. Sela i gradove, crkve i samostane poharaše Tataři i Turci. Zemlju je obrastao drač i korov, po šumama je još i divljač izginula bila, nigdje ni kučeta ni mačeta. („Subotička Danica“ za 1927 god.)

I dođoše neustrašivi junaci, neumorni težaci: djedovi naši, i prihvatiliše se mučnoga i krvavoga posla. Jednom rukom držahu za ralo, a u drugoj sablju dimiskinju. I održaše se — i u najtežim časovima — evo već nekoliko stotina godina.

Da su zaista Bunjevci bili osnivači današnje Subotice, priznaju i sami mađarski povjesničari. Iványi piše: „Prva dva Mađara, Nikola Szagmeiszter i Ladislav Mészáros dozvolom bunjevačkog gradskog magistrata, doseliše se u Suboticu 5 srpnja 1746. (Iványi I.: Szabadka története I. sv.)

U starim knjigama subotičkog franjevačkog samostana opisan je po koji događaj iz onih vremena Subotice, (još i o Turcima). O Srbima u ovim knjigama ništa nema. („Subotička Danica“ za 1920 god.) Oni se doseliše u Suboticu poslije godine 1690 ali ih je prema Bunjevcima bilo vrlo malo. Najstarije srpske matricule počinju tek 1744 godine dakle 57 godina kasnije nego naše bunjevačke. I ovaj mali broj Srba ne htijući se pokoriti građanskoj vlasti iselio se iz Subotice 1746 god. Ostade samo nekoliko kuća koje priznaše građansku upravu. (Iványi I.: Szabadka története I. sv.) Dakle u vrijeme kad je najviše trebalo i troška i rada za otkup i organizaciju nove varoši.

Nije točna i bez ikakvog je osnova tvrdnja nekih nadripovjesničara, da je tobože Suboticu osnovao i dao joj ime Subota Vrlić, nesigurni palatin cara Jovana Nenada. Ime „Subotica“ prvi put se spominje za vrijeme kapetana Sučića 1687 god. dakle tek iza preuzimanja vlasti po Bunjevcima. Nepristrani povjesničari priznaju i tvrde da su osnivači i utemeljitelji današnje Subotice samo i jedino — Bunjevci-Hrvati. (B. Rajić: „Subotička Danica“ za 1920 god. — Dr. R. Horvat: Hrvati u Bačkoj. — P. Pekić: Povijest Hrvata u Vojvodini. — M. Mandić: „Subotička Danica“ za 1926 god — Iványi I.: Szabadka története I. sv.)

MATICE

Najvažnije isprave u životu pojedinaca kao i cijeloga naroda svakako su matice (matrikule). U tim knjigama zabilježeni su najvažniji događaji od kolijevke do groba. Iz matica najbolje se vidi, tko je i kakav je narod stanovao u izvjesno vrijeme u pojedinim selima i gradovima, pa tako i u našoj Subotici „biloj“.

Naše, katoličke, najstarije matice, koje su sačuvane, datiraju od 1. prosinca, 1687 godine. Starije su za vrijeme turske najeзде popaljene i uništene. Za 145-godišnje turske strahovlade nijesmo mogli ni pomisliti na vođenje matica. Radovali smo se, ako smo poslije svetog obreda iznijeli živu glavu.

Kada sve ovo znamo, i kada srpsko-pravoslavne najstarije matice počinju tek 1744 godine, dakle 57 godina kasnije, — kada su u našim maticama iz prvih godina, sve sama naša hrvatska imena — onda može biti jasno i malom djetetu: da smo u najtežim danima osnivanja i utemeljenja naše Subotice bili sami mi Bunjevci.

Evo i prepisa prvih godišta naših matica, da se svatko može uvjeriti, da ovo nije samo onako nabaceno, nego da je to zaista tako i bilo.

Matice krštenih 1687 god.

O. Bartul Benjović franjevac, krstio je i zabilježio:
1 prosinca: Katarina, roditelji Ivan Parčetić i Marta Bilogrivić, kum Marko Grubišić. — Anđelija rod. Nikola Kubatović i Jela Vuković, kuma Stana Mrko-

vić. — Ana, rod. Andrija Dumentić i Jaga Tentodarević, kum Jakov Vojnić. — Marijanka, rod. Martin Raić i Katarina Milković, kum Petar Đelmić.

5 prosinca: Marta, rod. Marko Jurić i Marta Sučić, kum Matiša Kulić.

13 prosinca: Toma, rod. Jakov Pastorović i Marta Plević, kum Nikola Mersar.

15 prosinca: Ana, rod. Martin Mergitić i Marta Mamuzić, kum Matiša Kulić.

18 prosinca: Toma, rod. Petar Ivković i Ana Raić, kum Ivan Marković.

20 prosinca: Toma, rod. Filip Tovarić i Katarina Čičić, kum Ivan Hrvat.

22 prosinca: Toma, rod. Ivan Stoinković i Ana Drtić, kum Vid Kuperšić.

26 prosinca: Ivan, rod. Mihovil Gršić i Margarita Ivošević, kum Nato Goretić. — Toma, rod. Vuk Gotovirović i Anđelija Hajduković, kum Vid Kuperšić.

27 prosinca: Ivan, rod. Andrija Curković i Manda (nema prezimena), kum Vid Kuperšić, — Stjepan, rod. Juraj Vomić i Uršula Ukrajinović, kum Mihovil Sindetić.

31 prosinca: Jela, rod. Bartul Bucicki i žena Jakoba, kum Luka Kovačev.

Matice umrlih 1717 i 18 god.

God. 1717 23 studenog umro je: Matiša Ivković živio 30 godina.

3 prosinca: Matiša Baić 53 god. — 9. Bartul Vujković (godine nijesu zapisane). — 20. Petronila

Hrvacki 60 god. — 21. Lovro Jurić 53 god. — 31. Jakobina Bracucović 74 god.

God. 1718. 7 siječnja: Stana Peić 80 god. i Jaga Peić 38 god.

1 veljače: Josip Milunović 36 god. — 3. Antun Milunović 40 god. — 12. Kata Mamuzić 50 god. — 14. Marijanka Lipočović ubijena 30 god. — 28. Grgur Rogić 50 god.

16 ožujka: Jela Marčetić 70 god. — 22. Nikola Solarić 70 god.

8 svibnja: Marijanka Bačanović umrla u porođaju 40 god. — 10. ud. Ana Jaramazović 65 god. — 22. Matiša Marčetić 45 god. 29. Manda Bibić 70 god.

29 lipnja: Paulina Pavlezan 60 god.

24 rujna: Marta Letić 40 god. — 26. Marko Bukvić 55 god.

18 prosinca: Jaga Vuković rođ. Poljaković umrla u porođaju 16 god.

Matice vjenčanih 1718 god.

25 siječnja vjenčali su se: Šimun Pivković i Katarina Vuk iz Subotice. — 29. Luka Lalić i Marta Budanović iz Sub.

1 ožujka: Juraj Bositia (iz Bosuta) i Marija Kovačević iz Sub.

8 svibnja: Luka Malegurović i Cvijeta udova Pavla Sivković iz Sub. — 15. Šusta Varga i Marijanka ud. Ivana Vujković.

12 lipnja: Toma Krizaković Slaven došljak i Katarina Junković. — Matiša iz Sombora i Lucija Bibić

iz Sub. — 26. Ivan Jurica Slaven došljak i Katarina ud. Ivana Mađara Segedinca. — Andrija Hornjak Slaven došljak i Katarina Slavenka Tatarković. — 29. Juraj Sipković i Ana Slavenka Milazuk iz Slovačke.

3 srpnja: Mihovil Grus Slaven došljak i Katarina Slavenka. (Sa oznakom Slaven ili Slavenka jesu Slovaci došljaci.)

2 listopada: Mate Bošnjak iz Zagreba i Jelisava ud. Ivana Jaramazović iz Sub. — 23. Mihovil Beković i Marija Karagić iz Sub. — 30. Ivan Marčetić udovac iz Sub. i Katarina udova Ivana Šerletić rođ. Babić iz Baje. — Šimun Vukmanović udovac i Marta udova Petra Milanković iz Subotice.

20 studenoga: Ivan Vuković i Stana Mačković iz Sub. — Ilija Vojnić iz Sub i Jaga Maglić iz Baje. — Stjepan Pobrigovalović i Ana Hrvacković iz Sub. — Andrija Lulić i Marta Rudić iz Sub. — Marko Temonov i Ora Bukvić iz Sub. — Andrija Vujavić i Marija Vuković iz Sub. — Juraj Katanica i Jela Kuličović iz Sub. — Stjepan Ivković i Ana Šišković iz Sub. — Ilija Šarić i Anđelija Gršić iz Sub. — Jeronim Kunatorović i Marija Jaramazović iz Sub. — Antun Peić i Marta Milanković iz Sub. — Mihovil Buljočić i Margarita Baić iz Sub. — Stjepan Vukelić iz Sombora i Katarina Vukmanović iz Sub. — Jakov Kujundžić i Jakobina Budanović iz Sub. — Stjepan Tumbasović iz Baje i Manda Jurić iz Sub. — Josip Išpanović iz Kaćmara i Đula Tumbasović iz Sub. — Ivan Suknović i Stana Knezović iz Sub. — Ivan Jurić i Jaga Matković iz Sub. —

Juraj Lončarević i Jaga Bukvić iz Sub. — Mihovil Bačić i Ana kći Cvije Varošlije iz Sub. — Šimun Segedinac i Marta Hađnad iz Sub. — Grgur Čarukdžija i Manda Čelatović iz Sub. — Stanko Tigvić i Stana Stantić iz Sub. — Grgur Buliočić i Marta Povirivalović iz Sub. — Grgur Čulinović i Stana Šarić iz Sub. — Stjepan Ivković i Ana Kopilović iz Sub. — Stjepan Sarač Povirivalović i Anđelija Pavlezan iz Sub. — Grgur Čidžmezija i Manda Dželatović iz Sub. — Nikola Poljaković i Jela Matić iz Sub.

VAŽNI SPISI

Ne samo matice, nego i druga važna pismena i povelje očito govore u našu korist.

Poslije izгона Turaka Subotica je potpala pod vojnu krajinu, pa je tako i u Subotici bila vojnička uprava, milicija. Pogledajmo samo imenik prvih kapetana-poglavara naše Subotice.

Od početka milicije pa do 1714 godine bio je kapetan Luka Sučić; od 1714 do 1724 god. Ilija Sučić; od 1724 do 1743 god. Jakov Sučić kao veliki kapetan, a uz njega dva sina Juraj i Luka Sučić kao kapetani. (Iványi I.: Szabadka története I. sv.) Godine 1743 prestaje milicija ili vojnička uprava. Tako je satnija Luke Sučića subotičkog kapetana došla 21 travnja 1743 zadnjiput na vojničku smotru u Segedin.

Evo i imenika posljednjih graničara u Subotici:

Kapetan: Luka Sučić, poručnik: Luka Vojnić, barjaktar: Đurko Bačić, stražmeštar: Đurko Bibić, pisar: Venceslav Ružička. Vođe: Luka Vojnić, Petar Lukendin, Jakov Jakić, Ivan Pismišev i Đuro Lamin. Bubnjar: Đurko Šokčić. Podvođe: Marko Skenderov i Šime Antunov. Kaplari: Dujam Tikvicki, Martin Šarić, Adam Šimićev, Matiša Kukučka, Stipan Šintarin, Marko Subašić, Antun Čelatov, Ištok Bibin, Đurko Kopilović i Martin Suvajčić.

Redovi: Đurko Malečkov, Tuno Antunov, Antun Vukov, Šimun Ćurčija, Toma Tankorepov, Pavao Vojnić, Jokan Jurić, Đuro Cvijanov, Dujam Šarić, Stipan Buliočić, Krišto Milanković, Bariša Malečkov, Đuro Nuškalov, Ivan Neoršić, Đuro Relešov, Nikola Vukmanov, Marko Vujavić, Ilija Tikvicki, Vrane Cvijin, Marko Budimčev, Jakov Kuntić, Ignacije Carević, Mato Budimčev, Josip Tankorepov, Ivan Cvijanov, Nikola Krkljuš, Bariša Vlaović, Šimun Dočanov, Andrija Lulić, Nikola Ivandekin, Antun Škariotin, Josip Sučić, Joso Baćin, Ivan Peić, Grgo Mijailov, Lovro Jančin, Jakov Stančić, Bono Gabrićev, Ivan Buković, Petar Bešlakin, Josip Kopunović, Šimun Tumbasev, Luka Rudić, Vule Čelatov, Mato Delić, Antun Čović, Ivan Lukendin, Stipan Šetrov, Pavao Šokčić, Đurko Čedžanov, Filip Jukin, Đurko Stipin, Ivan Pančić, Šimun Bukvić, Ivan Milanković, Jakov Malogurski, Pavao Kokić, Đuro Mijalov, Ivan Ivković, Šime Sladki, Joso Kaić, Fabijan Paić, Janko Marinkić, Miško Stipin, Marko Bolanković, Vidak Buliočić, Boško Čordarić, Martin Božin, Jakov Sučić, Matko Kopilo-

NAJSTARIJA BUNJEVČKA ŽENSKA NARODNA NOŠNJA.
(Zimska)

BUNJEVAČKA NARODNA NOŠNJA PRIJE 50—60 GODINA.
(Mladoženja i zaručnica)

vić, Vrane Olivin, Matko Bršić, Miško Bršić, Petar Ergelesia, Andrija Cvijanov, Luka Frančeškov i Petar Buić. (Iványi I.: Szabadka története II. sv.)

Sve sami Bunjevci. Sada dolazi građanska vlast. Prestavnici su i opet Bunjevci, kako se to vidi u slijedećem poglavlju.

RIMO-KATOLIČKA VAROŠ

Bunjevci su bili kršni ljudi ali golubinje ćudi. Oni nijesu ljubili nemiran vojnički život. Njihovo plemenito srce čeznulo je za mirnim obiteljskim životom. Oni su većma volili u znoju lica svoga jesti svoj kruh u krugu svoje porodice, nego otimati i pljačkati ma i neprijateljsku imovinu.

Kad je neprijatelj već dosta daleko bio od Subotice i nije bilo više neposredne pogibelji, Bunjevci zamole krunu, da ih riješi stalne vojne dužnosti, izuzme ispod vojničke uprave i podijeli varoške privilegije.

Kruna uvaži opravdane želje Bunjevaca, te 7 svibnja 1743 godine militarski šanac Suboticu podigne na privilegij povlašćenog katedralnog grada pod imenom: Sveta Marija.

Povlastice što je tada Subotica dobila među ostalom određuju, da članovi gradske uprave, (magistrata) mogu biti samo katolici, dakle Hrvati-Bunjevci, pošto Mađara onda još nije ni bilo u Subotici. Tako prvo izabrano poglavarstvo nove varoši sačinjavahu ova lica:

Gradski sudac: Stjepan pl. Vojnić.

Senatori: Ilija Bukvić, Ivan Vojnić, Grgur Križanović, Josip Jaramazov, Marko Skenderov, Josip Kopunović, Mihovil Prčić, Andrija Pavlezanov, Petar Mukić, Ivan Mačkov, Mihovil Baćin i Grgur Vidaković.

Bilježnik: Petar Jozić.

Liječnik (kirurg): Stjepan Lenard.

Općinari: Babijan Baić, Josip Baić, Vide Baić, Josip Baćin, Luka Bukvić, Nikola Brnić-Milodanović, Stjepan Budimčević, Juraj Bibić, Antun Buljočić, Bartul Cvijanov, Ivan Cvijanov, Toma Cvijanov, Ilija Crnković, Martin Čović, Ivan Francešković, Ivan Gršić, Bartul Jukočević, Nikola Kaić, Bartul Kopunović, Petar Lukendić-Šarić, Marijan Malegurović, Juraj Peić, Ilija Peić, Lovro Peić, Ilija Poljaković, Juraj Puzić, Franjo Rajčić, Tadija Stantić, Josip Sapundžić, Josip Šimokov, Albe Stipić, Jakov Suknović-Gabrić, Josip Temunov, Albe Tomković, Šimun Tumbasović, Stjepan Vidaković, Grgur Vojnić, Luka Vojnić, Jeronim Vuković, Ignacije Vuković, Marko Vujević i Mihovil Vujević. („Subotička Danica“ za 1893 god.)

OTKUPNINA

Sa privilegijem povlašćenog katedralnog grada dobili su stanovnici Subotice od krune i velike povlastice, koje druga sela i varoši nijesu imali. Ove su povlastice važile ne samo za tadašnji naraštaj, nego za sva vremena i pokoljenja.

Sve je to bilo lijepo i dobro, ali je te povlastice po ondašnjem običaju trebalo i skupo otkupiti. Samo u gotovu novcu je dato 12.000 forinta. Osim toga još 1000 požunaca zobi i 150 komada vojničkih konja. Gdje je onda još ekspediciona taksa, uvez privilegija u baršun i zlato, instalacija i još druge različite „sitnarije“ u iznosu od 5401 forinta. (Iványi I.: Szabadka története I. sv.) Sve ove silne troškove snosismo i opet samo mi Bunjevci. Kasnije i drugi uživahu plod naše muke. Barem da su nam rekli: hvala.

Povijest nam je sačuvala i imenik onih bunjevačkih obitelji, koje su dale to 150 konja, kao jedan dio otkupnine. To su bile:

Antunov, Antunović, Baćin, Baić, Bešlagin, Betleban, Bodić, Bošnjak, Božin, Budanović, Budimac, Budinčev, Bukvić, Buljovčić, Carević, Crnković, Cvijanov, Cvijin, Čović, Čakić, Delić, Dugački, Dulić, Dželatov, Dočanov, Evetović, Fabijanov, Frančeškov, Gabrić, Gabrićev, Gršić, Guganović, Hrvatski, Inhalin, Ivandekin, Ivin, Ivković, Jakočević, Jančin, Jaramazov, Jurić, Kaić, Kataničin, Kopilović, Kopunović, Kovačev, Krkljuš, Kujundžić, Kuntić, Lamin, Letić, Lulić, Mačkov, Malogurski, Malečkov, Mali, Marjanušić, Matković, Mialov, Milunović, Mukić, Neoršić, Palkov, Pandžin, Peić, Pišmišev, Prčić, Puzić, Radanović, Raičić, Rogić, Rudić, Skenderov, Slatki, Stipić, Stanojev, Stantić, Sučić, Šarčev, Šarić, Šetrov, Šimokov, Šindrin, Šintarin, Šokčić, Šuić, Temunov, Tikvicki, Tomković, Tumbasev, Valjica, Vidaković, Vlaović, Vojnić, Vujavić, Vukmanović, Vukov, Vuković, Zelin i Zvekanov. (Iványi I.: Szabadka története II. sv.)

POTPUNA SLOBODA

Naša slobodi vikla hrvatska priroda nije bila zadovoljna sa privilegijama gradskim, nego je težila za potpunom slobodom. Toga radi šalje bunjevačka Subotica izaslanstvo za izaslanstvom u Beč kraljevskoj komori, što više i samoj kraljici.

Dne 2 prosinca 1776 kreću u Beč senatori Petar Jozić i Šimun Prčić, kamo stignu 4 siječnja 1777 godine. U Beču su boravili više od dva mjeseca (Jozic četiri). Učinili su sve. Obećavali i darovali, ali slabim uspjehom. Prčić se vrati 10 veljače, a Jozić još ne izgubi nade . . . Napokon ga 6 travnja primi kraljica Marija Terezija. Ona je obećala, da će želje subotičkih Bunjevaca, koliko je moguće, ispuniti.

Bunjevci poslije toga pošalju 22 kolovoza 1778 god. kapetana Ivana Sučića i velikog bilježnika Antuna Parčetića ponovo u Beč, kamo su stigli 2 listopada. Opet je trebalo zasukati rukave i otvoriti novčarku. Zato Parčetić piše 14 prosinca subotičkom senatu: „Stvar nam dobro stoji i brzo napreduje, samo ako nam bude dosta novaca.“ Na drugom opet mjestu kaže: „ . . . pak pružili noge da se i oni potkuju“. (Iványi I.: Szabadka története I. sv.)

Vidjevši subotički izaslanici kako je raspoloženje, nijesu škrtarili. Kraljica je zbog stalnih ratova bila u novčanoj neprilici. Da još većma pridobiju njezinu naklonost, oni obećaju za pokriće ratnih troškova 5000 dukata (20.000 forinta) i još 100 komada konja.

Ni kod drugih nijesu štedili „potkove“ i uspjeli su.

Dne 22 siječnja 1779 god. kraljica Marija Terezija potpiše i objavi povelju, kojom se varošica Sveta Marija (Subotica) proglašuje slobodnim kraljevskim gradom sa svim pravima i povlasticama koja pripadaju slob. kr. gradovima.

Ivan Sučić odmah požuri i stigne kući već 28 siječnja donesavši radosnu vijest o potpunoj slobodi. U privremenoj župnoj crkvi, u kapeli sv. Roka, održana je zahvalna služba Božja „Te Deum“, kojoj su prisustvovali sav senat, općinari i veliko mnoštvo građana, da se zahvale Bogu svemogućemu na dobivenim povlasticama.

NOVI TERETI

Bunjevci su učinili sve da njihova „bila“ Subotica postane slobodnim kraljevskim gradom. I postala je jedino ustrajnim radom, zaslugama i žrtvama Bunjevaca.

Novim povlasticama slobodnog kraljevskog grada dobila je Subotica još više prava, ali i silne nove terete.

Po točki 4 povlastica Subotica dobija u vječiti posjed sav svoj dotadašnji veliki atar. Poimenice ovih 12 pustara: Čantavir, Verušić, Tompu, Ludoš, Zobnaticu, Naćvin, Vantelek, Đurđin, Bajmak, Tavankut, Sebešić i Kelebiju, nadalje potok Jesenovac i jezero Palić. „Sve ove zemlje i još mnoga druga prava,

neka takvim pravom posjeduje, uživa i izvršuje, kako bi to posjedovala, uživala i izvršivala komora ili kr. fiskus. Neka posjeduje to za mnogovrsne vojničke i građanske zasluge i otkupninu od 266 hiljada 666 forinta i 40 krajcara, što se ima uplatiti za šest godina.“ (Iványi I.: Szabadka története I. sv.)

U ono doba ogromna je i neiskazana svota. Ali su je Bunjevci isplatili do posljednje krajcare i tako otkupili atar svoje Subotice.

PRVO POGLAVARSTVO SLOB. KR. GRADA

Šesta točka kraljevskog privilegija dozvoljava izabranim građanima slobodnog kraljevskog grada Subotice, da po običajima slob. kr. gradova mogu na dan sv. Terezije 15 listopada slobodno birati gradski magistrat: jednog suca (načelnika) na dvije godine i 12 senatora doživotno, kao i ostale gradske činovnike i službenike. Svi ali moraju biti rimokatoličke vjere. (Iványi I.: Szabadka története I. sv.)

Prvi izbori gradskog magistrata obavljani su 21 rujna 1779 god. poslije prve sv. mise, kojoj su svi prisustvovali. Izabrano je 60 općinara, kojih imenik nažalost nijesam mogao pronaći. Prvo je izabrano poglavarstvo ovo: Gradski sudac: Luka Vojnić. Senatori: Josip Mamuzić, Toma Rudić, Petar Jozić, Šimun Prčić, Ilija Poljaković, Ivan Sučić ujedno i gradski kapetan, Šimun Romić, Adalbert Kopunović, Stjepan Kujundžić, Grgur Kopunović, Martin Mamuzić, i Nikola Szaghmeiszter. Veliki bilježnik: Antun

Parčetić, inženjer: Karlo L. Kovač, fiškal: Adalbert Marković. (Arhiv grada Subotice).

Novi sudac je u crkvi položio zakletvu, zatim je slijedio svečani „Tebe Boga hvalimo“ (Te Deum). Iza toga bio je sjajan objed kod izaslanog kr. komesara Andrije Vlašića.

PRVI „PULGERI“

Poslije svečanog proglašenja kralj. povlastica kr. komesar Andrija Vlašić primi i zaprisegne 4 rujna 1779 g. sav senat, izabrane općinare, 118 plemića i još nekoje viđenije stanovnike i zanatlije za prve slobodne građane slob. i kr. grada Subotice a sa svim pravima i povlasticama.

Slijedećih dana sve do 11-ga rujna primao je i zaprisizao kr. komesar nove slobodne građane tako, da je broj prvih slobodnih građana 1779 god. iznosio 720.

Po narodnosti bilo je Hrvata-Bunjevaca 542, Srba 37, druge narodnosti (Slovaci, Mađari, Švabi) 141. (Iványi I.: Szabadka története I. i II. sv.)

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the middle of the page, possibly a section header or title.

Large block of faint, illegible text in the lower middle section of the page.

Large block of faint, illegible text in the lower section of the page.

BUNJEVAČKA ŽENSKA NARODNA NOŠNJA
PRIJE 25—30 GODINA. (Djevojka)

SADAŠNJA BUNJEVAČKA ŽENSKA NARODNA
NOŠNJA. (Djevojka)

TREĆI DIO

BUNJEVAČKA SUBOTICA

U Subotici u stara vremena Bunjevci su bili dake u ogromnoj većini. (I danas su u većini! Opaska slagara.) Po pravdi i zakonu vladali su i upravljali svojim gradom. To nam najbolje svjedoči imenik gradskih poglavara. Neka vide i unuci, da njihovi djedovi nijesu bili samo prosti težaci nego i poglavari grada.

Gradski suci za vrijeme varošice od 1743—1778.

Od 31 srpnja 1743 i 44 Stjepan Vojnić. (Imenik prvog senata i općinara vidi na st. 26.) 1745 i 46 Grgur Križanović. 1747 Mihovil Baćin, 1748 i 49 Toma Rudić. 1750 i 51 Ivan Vojnić. 1752 Grgur Križanović. 1753 Toma Rudić. 1754 i 55 Luka Vojnić. 1756 i 57 Petar Mukić. 1758 i 59 Ivan Vojnić. 1760 i 61 Jeronim Vuković. 1762 i 63 Luka Vojnić. 1764 i 65 Toma Rudić. 1766 i 67 Josip Vizin. 1768 i 69 Jeronim Vuković. 1770 i 71 Luka Vojnić. 1772 i 73 Josip Mamuzić. 1774 i 75 Petar Jozić. 1776 i 77 Luka Vojnić. 1778 Josip Mamuzić. (Iványi I.: Szabadka története II. sv.)

U početku slob. kr. grada od 1779—1804.

Dne 21 rujna 1779 izabran Luka Vojnić. (Imenik senata vidi na st. 30.) 23 studenoga 1781 Ivan Sučić. 21 listopada 1783 Šimun Prčić. 18 veljače 1788

imenovan za zamjenika Antun Parčetić. 26 travnja 1790 izabran Antun Parčetić, zahvalio se travnja 1796. Njega je zamijenio Luka Vojnić. 5 srpnja 1796 Bruno Skenderović veliki sudac, Ivan Sučić načelnik. 11 listopada 1798 Bruno Skenderović veliki sudac, Antun Milodanović načelnik. 17 studenoga 1800 Bruno Skenderović veliki sudac, Ivan Sučić načelnik. 13 listopada 1802 Bruno Skenderović veliki sudac, Jakov Šarić načelnik. 22 studenoga 1804 Bruno Skenderović veliki sudac, Juraj Kopunović načelnik. (Iványi I.: Szabadka története II. sv.)

Prvi saborski poslanici

Na sabor održan 1790 i 91 god. u Budimu Subotica šalje kao prve svoje poslanike Antuna Parčetića i Ivana Sučića, a na sabor održan od 20 svibnja do 26 lipnja 1792 god. Antuna Parčetića i Bruna Skenderovića. (Iványi I.: Szabadka története II. sv.)

Prvi župnici

Sa privilegijem slob. kr. grada dobila je Subotica dužnost da se brine i stara o katoličkoj crkvi. Dobila je ujedno i pravo da bira svoje župnike. Župnici su bili: Dr. Stjepan Ranić od 1778—1793. Ivan Lukić od 1793—1797. Pavao Sučić od 1803—1816. Antun Šarčević 1823—1831. (Tormási G.: A szabadkai r. kat. főplébánia története.)

Ovako je bilo lice Subotice dok su Bunjevci bili

svijesni i složni. Kada je narodna svijest počela slabiti i crv nesloge rastočio složne redove, doživili su Bunjevci i dosta crnih dana.

HRVATSKI I LATINICOM

Najstarije javne isprave u Subotici koje se još mogu pronaći pisane su ili latinski, koji je za ono doba bio književni jezik, ili hrvatski latinicom, ili u dva primjerka latinski i hrvatski. Najstarija isprava u arhivu grada Subotice sastavljena je u dva jednaka primjerka latinski i hrvatski, a to je:

Pogodba

Megyü Nemeschi Szent-Marinszki szjedne sztrane ij Varosni isztog miszta sztruge sztrane, po pleni-potentiarij (punomoćnici) szobe sztrane podpiszani ucsinyena ij ũ tvrgyena. Itd. . . .

Dano ũ Pesti na dan 6-ga Novembra miszeczä 1748 Godine.

Toma Rudić opć. sud.

Grgur Križanović sen.

Marko Skenderović sen.

Josip Vizin opć. kom.

Ilija Crnković opć.

Ivan Francešković opć.

Nikola Szagmeister opć.

Luka pl. Bukvić

Luka pl. Vojnić

Ivan pl. Vojnić

Grgur pl. Vidaković

punomoćnici

Dragocjeno je svjedočanstvo za hrvatstvo Subotice i:

„Kraljevski Privilegium

Plemenitog Ciha Sarácskog, Gombárskog i Shtrán-garskog od Godine 1777-me.

. . . Na znánye Svima, kojese doticse dajemo da za virne Nashe Stanovnike i Majstore Sarácse, Gombare i Uxáre u Varoshi Szent-Marinskoj Bacskoj Derxavi Stojetye . . . itd.

U Becsu dana 31-og Maja Mísecza, Godine 1777-me.

Maria Teresia m. p.

Groff Frányo Eszterházi m. p.

Josip Jablanczy m. p.“

Ovaj Privilegij je istavljen u dva istovjetna primjerka na latinskom i hrvatskom jeziku a čuva se sa još drugim vrlo važnim dokumentima na hrvatskom jeziku sub. zan. života u arhivu Zanatskog udruženja u Subotici.

Još neki dokazi

Nadgrobni govor održan 1747 godine Luki Sučiću II. kapetanu Subotice. Govor je napisan čistim i lijepim hrvatskim jezikom. (Original je u posjedu g. Dr. Josipa Vojnića)

Testamenat Fabiana Pallos sastavljen kod gradskog poglavarstva u Subotici 26 veljače 1779 god. Pisan je hrvatski, a potpisani su osim oporučitelja: Stjepan Kujundžić senator i Ilija Bačić jurat. (Arhiv gr. Subotice.)

Obligatia!

Na 1210 dvadeset i sedam forinta, koje su
ja uze i doli pripisadu, od pripisivanja
ga Gospodina Kćerka Parolla Fucoskoga
Adalberta Vignisa, bez svakoga interaja
na tri Godine primio, prozli koji Godin d
profesane postanu poraciu i izplatiti.
I ako neki mogao poraciu, da Gospodinu Keru
ima vlast od moje Kćerke to jest do 25 putera
mauje illi vrsie, koja nisu clatanku hie sch
prijetisi. Za vege poracianje, pripisujem
mojom vlastitom Plukom, i obligaciu i ze
Kako godi Kise prisues poraciu. Takojep
Uredjeno u Subotici bland 7me Jula Go-
dine 1794.

Groim
127 li.

Joanes i Ginich
Klarier Novacki
i Pulger varati
Maria Teresia
cpl.

„KRALJICE“ SA SVOJOM UČITELJICOM
(narodni običaj o Duhovima)

Vrlo su značajne i neke „Obligatje“: Ud. Elisabete Hirschin i Lovra Vojnić od 24 svibnja 1793 godine; Adalberta i Ivana Vojnića od 9 srpnja 1794, kojoj i fotografiju donosimo. (Arhiv gr. Subotice.)

Hrvatski je pisana i kopija „Kontrakta“ Đuke Villov koju je ovjerio 24 listopada 1844 vel. bilježnik Prokopcsányi.

David Haldeg segedinski trgovac podnosi tužbu: Plemenitom Sreskom Sudu u Subotici 29 novembra 1850.

Knjiga „Eksibita“ iz 1851 god tiskana je i vođena na hrvatskom jeziku kao i zapisnik od iste godine. (Arhiv gr. Subotice.)

Kako se vidi u početku samostalnosti Subotice službeni jezik osim latinskog bio je i hrvatski.

Pomnim istraživanjem moglo bi se pronaći još mnogo za nas Bunjevce dragocjenih dokumenata. Vječna šteta što su nestali najstariji spisi, koji se baš najviše odnose na bunjevačku Suboticu.

VJERSKI ŽIVOT

Čim su Bunjevci zaposjeli subotičku tvrđavicu, te okolicu očistili još od preostalih turskih mrtvolovaca (martoloza), odmah smjestiše i svoje dobre ujake-franjevce — koji su s njima vazda jednako dijelili i dobro i zlo — na najsigurnije mjesto u kulu.

Godine 1695 natoliko središe svoje stvari, da su prizemlje u kuli uredili za kapelicu, u kojoj su oci franjevci redovito obavljali službu Božju. Za kratko vrijeme bijaše kapelica premalena. Trebalo se sta-

rati za veću crkvu. Ali otkuda sredstava? Fratri su siromašni . . . Tu su Bunjevci. Oni ne žale ni truda ni troška, kada je riječ o vjeri i Subotici.

Od 1 lipnja 1732 do 1735 godine franjevci su sakupili od svojih vjernika Bunjevaca 3614 forinta i 50 denara. Do god. 1754 nije bilo mađarske propovijedi u Subotici. Dakle drugih katolika nije bilo. (Iv. Antunović: Razprava)

Evo i imena većih darovatelja: Jakov Sučić vel. kapetan otac i zaštitnik bez premca 240 for. i 10 den., Juraj Sučić potkapetan 15 for., Luka Sučić poručnik 60, Ilija Bukvić subrat i crkveni otac 100, Stjepan Vojnić subrat i crkveni otac 105, Šimun Antunović sindik 71'50, Josip Guganović subrat 105, legat pok. A. Rogić 60'85, Ivan Vuković ili Kovač 95 45, Josip Baić 62'65, Ivan Vojnić ili Hajduk subrat 57, Nikola Kopunović bivši sindik 60, Grgur Križanov 43 20, Jakov Mačković 40'30, Krišto Budić 36'40, Antun Budimčević 32'45, Ivan Fabianović 34, Toma Vojnić 25, Filip Vidaković 24'90, Šimun Bukvić 30, Ilija Stipić 11, Šimun Tumbasović 40'30, Ivan Peić 34, Josip Sapunčić 25, Ignacije Vuković 30, Marijan Kopunović 16'16, Biskup od Raše 12 45, Toma Gabrić 20'75, Mihovil Prčić 10, Šimun Kopilović 10, Mihovil Šarić 6 90, Stjepan Cvijunov 10, Josip Jaramazović 10, Jakov Crnković 12 50, Martin Čović 15, Mihovil Kunatorović 2, Josip Temunović 4'15, St. Malegurović 8'30, Nikola Kuntić 10, Antun Kaić 14, Matiša Baćin 10'33, Josip Vizin pisar 5, Jakov Mialtro ludi magister (učitelj) 3, Pavao Brnjak 2, Filip

Blesić 4'15, Pavao Čizmegia 4'15, Ilija Hebetović (valjda Evetović?) 10, Matiša Vukelić 7, Mate Teranić 5, Nikola Mukić 5, Franjo Rudić subrat aljmaške filijale 5, Ivan mali Pivković iz Aljmaša 4'15, Ivan veliki Pivković iz Aljmaša 4, Nikola Rudić iz Aljmaša 4'15, Mile Šević, 4'15, Ivan Kršić 4'15, Martin Zvekanov 2'38, Katarina Gabrićević 4'15, Ana Skornica 4'15, Marcela Marijanušić 1'50, Manda Ivković 2 for. itd. sve sama bunjevačka imena. (Iványi I.: Szabadka története II. sv.)

Franjevci su uz pomoć Bunjevaca tvrđu preinačili u crkvu. Dne 15 travnja 1736 posvetio je crkvu grof Gavro Patačić, nadbiskup kalačko-bački.

Svoj prvobitni izgled franjevačka crkva sačuvala je sve do god. 1910, kada je povećana i ponovljena te joj je dograđen i drugi toranj. U obnovljenoj franjevačkoj crkvi podigla je veliki oltar sv. Mihovila od bijelog mramora ud. Mara Lendvaj rođ. Dulić; oltar Presv. Srca Isusova podignut je uz izdašnu pomoć Antuna Bogešić i supr.; oltar bl. Djevice Marije podigli su Luka Vujković Cvijin i supr. Marija Dulić; oltar sv. Josipa podigli su Pavao Vujković Cvijin i supr. Terezija Vojnić Purčar, i Marko Vojnić Purčar i supr. Janja Skenderović; propovjedaonicu podigla je ud. Katica Dulić rođ. Rajčić. Sve je ovo od bijeloga mramora. Slike križnoga puta reljef od kamene mase podigli su Babijan Stipić i supr. Karolina Dulić. Križ pred crkvom od bijelog mramora umjetnički izrađen podigla je obitelj Kujundžić. Sve sami Bunjevci i Bunjevke.

SPOMEN I ZAVJET

Poslije velikih ratova Bog šalje na svijet još i druge nevolje: bunu, nerodicu, tuču (led), kugu, koleru itd., da se u ratu podivljali ljudi opet obrate k njemu.

I Bunjevce su zadesile dvije nevolje. Turci se još uvijek zalijetahu u ove krajeve. Kada su ih 1693 god. Bunjevci progonili daleko od Subotice, navali velika grupa buntovnika na grad. Branili su ga samo 40—50 starijih ljudi. Nijesu se predali, nego su junački očuvali sv. vjeru, narodnost i rodnu grudu svoju. U tom boju poginulo je 30 naših otaca. Sahranjeni su na mjestu, gdje je poslije sagrađena kapelica sv. Roka. (Iványi I.: Szabadka története I. sv.)

Poslije napadaja buntovnika pohodila je Suboticu i druga nevolja: kuga. Mnogi su poumirali od ove opasne zaraze. Općinsko poglavarstvo, da bi prestao ovaj bič Božji, zavjetuje se sv. Roku, da će na njegov blagdan Subotičani postiti i njemu u čast podignuti zavjetnu kapelicu. To je i učinjeno 1738 god.

Tako su se Bunjevci odužili i uspomeni svojoj poginuloj braći i zavjetu sv. Roku.

NOVA CRKVA

Ratovi su prestali. Bune ugušene. U Subotici je nastao miran obiteljski život. Naroda se nasporilo pa je već jedna crkva bila premalena. Trebalo je graditi još jednu, ljepšu, veličanstveniju. Trebalo je

ZAVJETNA KAPELICA SV. ROKA SAGRAĐENA
1738 OBNOVLJENA 1885 GOD.

CRKVA SV. TEREZIJE AVILSKE SADA KATEDRALA
BAČKE BISKUPIJE GRAĐENA OD 1773—99 GOD.

pokazati protivnicima Bunjevaca i slobodne Subotice, da i mi imamo smisla za lijepe i velike građevine. Samo neka je dosta novaca. Ne volimo se isticati na tuđ račun.

Bunjevci su sakupili priličnu svotu i mogli su otpočeti gradnjom. Nadbiskup kalačko-bački pošalje svoga izaslanika kanonika G. Glassera, koji blagoslovi i postavi temeljni kamen 15 listopada 1773 god.

Poslije mise u kapelici sv. Roka u procesiji pođu svi odličnici i narod na gradilište. Nadbiskupov izaslanik izvrši sv. obred a župnik dr. Stjepan Ranić govorio je samo na „dalmatinskom“ (hrvatskom) jeziku.

U povelji koja je stavljena u temeljni kamen, zapisana su ova imena subotičkog gradskog poglavarstva: Župnik: Dr. Stjepan Ranić; kapelani: Pavao Maróczy, Stjepan Vilov i Josip Potegić. Gr. sudac: Josip Mamuzić; senatori: Grgur Križanović, Josip Kopunov, Ivan Mačkov, Toma Rudić, Luka Vojnić, Josip Vizin, Nikola Szagmeiszter, Ilija Poljaković, Šimun Prčić, Ivan Sučić. Šimun Romić. Bilježnik: Petar Jozić, podbilježnik: Matej Rudić.

Općinari: Nikola Brnić, Josip Vukman, Marijan Vojnić, Bono Gabrić, Ivan Horvat, Stjepan Križanov, Bono Cvijanov, Martin Rajčić, Josip Horvacki, Ivan Tikvicki, Jakov Vojnić, Franjo Gabrić, Marijan Skenderov, Andrija Vojnić, Ilija Bačić, Ivan Kiš, Franjo Prčić, Zarija Zvekić, Josip Čović, Gašpar Nađ, Petar Vojnić, Petar Tumbas, Grgur Mamuzić, Marko Vuić, Šimun Vojnić, Mihovil Dulić, Albe Peić, Toma Ko-

punov, Ivan Skenderov, Jakov Kovačev, Ivan Vidakov, Ilija Kujundžić, Martin Mamuzić, Matiša Vuković, Demeter Kuzmanov, Luka Vukman, Tadija Dianović, Adalbert Kopunov, Matiša Baić, Josip Jaražamov, Matiša Vojnić, Grgur Kopunov, Jakov Cvižanov, Josip Stipić, Juraj Temešvari, Mihovil Čović, Ivan Crnkov, Ivan Bačić, Tadija Kujundžić, Nikola Malečkov, Aleksandar Szagmeiszter, Lazar Krnjajski, Zako Vojnić, Mihovil Lenard, Josip Marković, Matej Vojnić i Marko Vukelić. (Tormási G.: A szabadkai r. kat. főplébánia története.)

Sporo se gradila nova crkva, jer su Suboticu snalazile razne nedaće. Bunjevci nijesu htjeli na dug graditi još ni crkvu. Dogotovljena je i posvećena 1799 godine.

U novoj crkvi podigao je Stanislav Prčić prvi oltar u čast sv. Križa. Oltar sv. Ivana Krstitelja podignut je iz ostavštine župnika Ivana Kr. Lukić; oltar sv. Obitelji podigla je Ana supr. Damjana Prčić; oltar Gospe od sedam žalosti podigli su nasljednici Šimuna Vojnić: Ilija i Lovro. Ova četiri oltara podignuta su 1803 god. Glavni oltar sv. Terezije podigao je 1804 god. sam grad. Iste godine oltar sv. Josipa podigao je Grgur Kopunović senator a njegova supruga Bara rođ. Zelić oltar Uznešenja Marijina; oltar sv. Ivana Nepomuka podigao je 1807 god. Ivan Antunović; oltar sv. Andrije podigli su 1820 god. nasljednici Andrije Vojnić. Propovjedanicu podigao je 1808 god. Mihovil Kojin senator. Kip sv. Roka podigla je 1855 god. ud. Matije Prčić

rođ. Antonija Marković. (Tormási G.: A szabadkai r. kat. főplébánia története.) Poslije su podignuta još dva oltara: Lurdske Gospe podigla je 1891 god. obitelj Mamužić, a Presv. Srca Isusova 1892 god. Katarina Prade. Tako su isto Bunjevci opskrbili i kasnije sagrađene crkve sv. Roka i sv. Jurja.

Predbacuje se nama Bunjevcima, da smo vjerski netrpeljivi. Ovo je izmišljotina. Tome je jasan dokaz: veliki mramorni križ pred srpskom crkvom, što su ga o svom trošku podigli Bunjevci Matija pl. Vojnić i supr. Ana rođ. Volarić 1832 god.

NOVE BORBE

Hrvati-Bunjevci nijesu bili nikada kukavice. To svjedoče naša nacionalna društva i štampa, osnovana i pokretana baš pod najvećim pritiskom.

Najstarije naše društvo je „Pučka Kasina“ osnovana 1878 god.; „Kolo Mladeži“ 1894 god.; „Katolički Krug“ 1895 god.; „Katolička Čitaonica sv. Đurđa“ 1905 god.; „Katolička Čitaonica sv. sv. Roka“ 1910 god.; „Kolo mladih Nevenaša“ 1910 god.; „Katoličko Divojačko Društvo“ 1911 god.; „Školska Zadruga za podizanje i izdržavanje bunjevačkih škola“ 1914 god.

Prve novine pokreće naš veliki prosvjetitelj biskup Ivan Antunović 1870 god. pod imenom „Bunjevačke i Šokačke Novine“ i kao prilog „Bunjevačku i Šokačku Vilu“ koju je poslije njega uređivao Blaž

Modrošić; Kalor Milodanović pokreće 1872 god. „Misečnu Kroniku“, 1873 „Subotički Glasnik“; 1882 god. Ivan Antunović biskup izdaje „Razpravu o Bunjevcima i Šokcima“; pop Pajo Kujundžić 1883 god. (za 1884 godinu) kalendar „Subotičku Danicu“; i Mijo Mandić uz novčanu potporu biskupa Antunovića 1884 god. pokreće „Neven“.

Za ondašnje prilike lijep je broj društava i književnih tvorevina. Nijesu imali ni drugi više.

POD HRVATSKOM ZASTAVOM

Kada je predsjednik Amerike Wilzon 1918 god. proglasio svojih deset točaka samoodređenja narodâ, Bunjevci šalju kao svoje izaslanike u Narodno Vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu mjeseca listopada 1918 godine: Blaška Rajića, Dr. Stjepana Vojnić-Tunića, Dr. Mirka Ivandekića, Dr. Matiju Evetovića i Stjepana Buljovčića.

Blaško Rajić svršivši posao u Zagrebu vrati se kući. Čuvši omladina od njega šta je novo, nabavi veliku svilenu zastavu, dar Vece Vidakovića, te njih deset: Stipan Vidaković, Andrija Kujundžić, Lazo I. Ivandekić, Andrija Mazić, Gavro Čović, Remija Miljački, Andrija Čakić, Lajčo Vidaković, Geza Perčić i Vinko Orčić pronesu je gradom, kroz najprometnije ulice. Vidjevši naš narod hrvatsku zastavu listom krene za njom. Nije se strašio od četiri mađarske regimente. Ogromno mnoštvo naroda sastane se u

„Hungariji“, gdje je održan narodni zbor i osnovano bunjevačko-srpsko narodno vijeće.

Poslije zбора omladinci opet pronesu gradom hrvatsku zastavu pa je istaknu na toranj gradske kuće. Zagonetno je, ali otuda je nestala.

ZAVRŠNA RIJEČ

Povijest je učiteljica života a ipak malo pazimo na nju. Mnoge bi se neugodnosti mogle izbjeći, kad bi ljudi imali pred očima povijest, pa iz nje zaključivali na sadašnjost i budućnost.

Bunjevci! Subotica je naša. Naša je bila, naša će biti i naša mora ostati.

„Djedi naši rodiše se tudier,
Otci naši rodiše se tudier
I mi isti rodismo se tudier:
Za nas ljepše na svijetu ne ima.“ (I. Mažuranić.)

Čuvajmo ovu grudu, koja je natopljena krvlju naših pradjedova. Čuvajmo je i nedajmo je lako iz ruku. I varošani i salašari neka se čvrsto drže zemlje, jer se time još čvršće vežu sa našom lijepom domovinom. U Subotici zemlja je bila naša i naša treba da ostane. Treba u tom pogledu slijediti tradicije djedova. Zemlja je naime jedini zdrav temelj na kojem se može razviti budućnost svijeta nas. Ispustimo li zemlju iz ruku, nestalo je i Bunjevaca sa lica zemlje.

Dvanaesti je čas da se složimo. Zbog toga moraju nestati svi sitni računi pojedinaca, sve malene nepravde, sve što nas razjedinjuje i slabi. Svatko, tko ometa narodnu slogu zbog svojih računa, ubija sam sebe. Budućnost je Hrvata-Bunjevaca samo u složnom radu sviju nas.

Ljubi, Bože, rod moj
I njega poštedi,
On će vjeran biti
Tvojim zapovijedi.

Ti udijeli, što mu
Svijet dati ne može:
Neka se Bunjevci
Slože i umnože. (Miroљjub.)

KNJIŽEVNOST

Ivan Antunović: Razprava. (I izdanje Kalača 1882)
II izdanje Sombor 1930.

Tormásy Gábor: A szabadkai római kath. főplébánia története. Subotica 1883.

„Subotička Danica“ bunjevačko-šokački kalendar, razna godišta od 1884—1936.

Iványi István: Szabadka szab. kir. város története I i II svezak. Subotica 1886—1892.

Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi Társulat évkönyve. VIII évf. Sombor 1892.

Dr. Rudolf Horvat: Hrvati u Bačkoj (Bunjevci i Šokci). Osijek 1922.

Petar Pekić: Povijest Hrvata u Vojvodini. Zagreb 1930.

Dr. Matija Evetović: Život i rad biskupa Ivana Antunovića. Subotica 1935.

Arhiv grada Subotice.

Arhiv subotičkog Zanatlijskog udruženja.

Matice župe sv. Terezije u Subotici od 1687—1717—1718 god.

S A D R Ž A J

	Str.
Predgovor	5
I — Porijeklo	7
Dolazak	8
Katolici—Starosjedioci	10
Pojačanje	11
Bilješke franjevacu	12
Preuzimanje vlasti	13
II — Utemeljitelji	17
Maticе	19
Važni spisi	23
Rimo-katolička varoš	25
Otkupnina	26
Potpuna sloboda	28
Novi tereti	29
Prvo poglavarstvo slob. kr. grada	30
Prvi „pulgeri“	31
III — Bunjevačka Subotica	33
Hrvatski i latinicom	35
Vjerski život	37
Spomen i zavjet	40
Nova crkva	40
Nove borbe	43
Pod hrvatskom zastavom	44
Završna riječ	45
Književnost	47